

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

ÖZGÜN, Ö. UYSAL, M.B. (2020). Margaret Atwood'un *DelliÂddem* Üçlemesinde Doğa ve İnsan. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (Aralık Özel Sayı), 265-275.

Margaret Atwood'un *DelliÂddem* Üçlemesinde Doğa ve İnsan (*)

Özge ÖZGÜN (**)

Mehmet Başak UYSAL (***)

Öz: İnsanlığın günümüzdeki en önemli gündemlerinden biri çevresel sorunlardır. Bu çevresel sorunlar insandan bağımsız değildir. Kanadalı çağdaş kadın yazarlardan Margaret Eleanor Atwood günümüz doğa-insan ilişkilerine değindiği eserlerinde temel sorunsal olarak insanlığı ele almaktadır. Edebiyatın insanla olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda ekoeleştirelinin edebiyat alanında doğa-insan ilişkilerine olan katkısı önem kazanmaktadır. Ekoeleştireli edebiyat alanında doğa ve insan arasında birleştirici bir köprü görevi üstlenerek biçimlendirici, yönlendirici bir rol edinmektedir. Bu çalışmanın amacı Atwood'un *DelliÂddem* (*MaddAddam*) üçlemesinde ele aldığı doğa ve insan ilişkisini ekoeleştirel bir bakış açısıyla incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Margaret Eleanor Atwood, *DelliÂddem*, *MaddAddam*, ekoeleştireli.

Nature-Human in Margaret Atwood's *MaddAddam* Trilogy

Abstract: One of the most important agendas of humanity today is environmental problems. These environmental problems are not independent of humans. Margaret Eleanor Atwood, a Canadian contemporary woman author, handles humanity as the main problematic in her works that deal with today's nature-human relations. Considering the relationship of literature with humans, the contribution of ecocriticism to nature-human relations in the field of literature becomes important. Ecocriticism plays a formative and directive role in literature by assuming a unifying bridge between nature and human. The aim of this study is to examine nature and human relations that Atwood deals with in the *MaddAddam* trilogy in an ecocritical point of view.

Keywords: Margaret Eleanor Atwood, *MaddAddam*, ecocriticism.

Makale Geliş Tarihi: 06.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 10.12.2020

I. Giriş

Kaos içindeki insanlar öğrenemezler. Onlar denize, gökyüzüne, bitkilere ve hayvanlara neler yaptıklarını anlayamazlar. Onları öldürdüklerini, kendilerini öldürerek tükeneceklerini anlayamazlar. Ve onlardan oldukça fazla var ve her biri bilse de bilmese de ölümün bir parçasıdır. Ve onlara durmalarını söylersen seni duymazlar. Geriye sadece bir şey kaldı. Onların birçoğu yok olsa da yeryüzü ağaçlar ve çiçekler ve kuşlar ve

*) Margaret Eleanor Atwood'un *Oryx And Crake*, *The Year Of The Flood* Ve *Maddaddam* Romanlarına Ekoeleştirel Bir Bakış başlıklı doktora tezinden kısmen alınıp makale yazılmıştır.

*) Dr. Öğr. Görevlisi, Adıyaman Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu (e-posta: oozgun@adiyaman.edu.tr) ORCID ID: orcid.org/0000-0002-5434-2933

**) Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü (e-posta: mbuysal@atauni.edu.tr) ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7077-6475

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate for Authors & Researchers intihal incelemesinden geçirilmiştir.

balıklar ve bunlar gibileriyle hâlâ varlığını korumaktadır, ya da bunların hiçbiri kalmazsa ölmek zorundadırlar. Çünkü eğer bunların hiçbiri kalmazsa, hiçbir şey olmayacak. Hiç insan bile (Atwood, 2013b: 353-354).

Kanada doğumlu Margaret Eleanor Atwood uluslararası tanınan roman, öykü, deneme, çocuk kitapları yazarı, şair, eleştirmen, karikatürist, insan ve çevre hakları savunucusudur. Çocukluğunu Toronto, Quebec ve Kuzey Ontario'nun ormanlarında çadırda kalarak doğayla tamamen iç içe geçiren yazar doğa-insan ilişkilerini incelerken kendi tecrübelerinden yararlanmaktadır. Ayrıca, The Rare Bird Club'ın onursal eş başkanı olan ve aynı organizasyonun President's Madalyasını alan Atwood doğayı korumanın önemine dikkat çekmek için çeşitli makaleler yazmış ve çevreci faaliyetlere katılmıştır. Yazarın çocukluğunu geçirdiği kuzey ormanlarını koruma çabası şöyle özetlenmektedir:

Margaret'in buradaki amacı, insanı doğadan üstün tutan hiyerarşileri yeniden düzenlemektir. Doğa, bizim sömürmemiz için yaratılmamıştı. Teknolojilerimizin ya da romantik girişimlerimizin hammaddesi değildi. Onun özerkliğine saygı göstermemiz gerekiyordu. Ona zarar verdiğimiz takdirde, başımıza geleceklere kendimiz sorumluyduk (Sullivan, 2013: 350).

Yazar eserlerinde doğa ve insan ilişkilerini yansıtırken çevre sorunlarının oluşması hususunda insanlığı sorumlu tutmakta, bunu yaparken insanı ya da doğayı marjinalleştirmekten uzak bir tutum sergilemektedir. "Atwood'un metaforları doğa ve insan arasındaki ayrımı ortadan kaldırarak bizim de doğanın bir parçası olarak bitki/hayvan gibi algılanabileceğimizi göstermektedir" (Plaskow, 1976: 337). Bu bağlamda, Atwood'un çevreci kimliğinin insanmerkezcilikten uzak olduğu söylenebilmektedir.

Atwood'un *DelliAddem (MaddAddam)* üçlemesi sırasıyla *Antilop ve Flurya (Oryx and Crake)*, *Tufan Zamanı (The Year of the Flood)* ve *DelliAddem* eserlerinden oluşmaktadır. *Antilop ve Flurya* 2003 yılında Man Booker Prize ve 2004 yılında Orange Prize for Fiction'a, *Tufan Zamanı* 2009 yılında Scotiabank Giller ve kurgu ve bilimkurgu dalında Goodreads Choice, 2011 yılında Tahtivaeltaja ve IMPAC, 2014 yılında ise CBC Canada Read ödüllerine aday olmuştur. Atwood *DelliAddem* eseriyle Goodreads Choice en iyi bilim kurgu ödülünü almıştır. Yazarın eserleri bilim kurgu ve distopya gibi çeşitli edebi türlerde ele alınmıştır, ancak kendisi bilim kurgu olarak ele alınan eserlerinde yazdıklarının gerçeklikten tamamen uzak olmadığı gerekçesiyle bu eserlerin spekülasyon olarak değerlendirilmesi konusunda ısrarcı olmuştur (Atwood, 2004: 513; Atwood, 2011: 61). Zaten Atwood'un üçlemeye değindiği konular ve hayal ettiği dünya bizlere tanıdiktir ve günümüze ışık tutmaktadır (Phillips, 2017: 147). Bunun yanında, yazar distopya türünde ele alınan eserleri için ustopya teriminin kullanılmasını önermektedir. Böylelikle, ütopya ve distopyayı birleştirerek mükemmel toplum ve onun karşıtı olan toplumu iç içe kurgularken (Atwood, 2011: 66) ideal olmayan bir toplum içerisinde bile umudun var olduğunu göstermekte ve okuyucuya farkındalığın önemiyle

eylemin gücünü hatırlatmaktadır. Gelişen teknoloji sebebiyle doğanın tahrip edilmesinin sonuçlarının göz önüne serildiği üçlemede ortaya çıkan doğa ve insan ikiliği vurgulanarak okuyucuya içinde bulunduğu durum hatırlatılmakta ve okuyucunun farkındalığa ulaşması hedeflenmektedir. Zaten Atwood'un eserleri okuyucuya insan olarak ne istediğini, insan kalmak ve arzularına ulaşma yolundaki sınırlarını ve bu sınırların nasıl korunacağını göstermektedir (Hengen, 2006: 78).

Edebiyat alanında 1900'lü yıllarda ekoeleştiri olarak karşımıza çıkan ekolojik görüş edebiyatın insanla doğrudan ilişkili olmasından yola çıkarak insanın hem kendisi hem de çevresiyle olan ilişkilerini içermektedir. Ekoeleştiri doğa ve insan arasındaki ilişkiyi farklı eleştirel bakış açılarıyla edebiyatta gösteren birleştirici bir terim olarak ifade edilebilmektedir (Marland, 2013: 846). Bu çalışmanın amacı Margaret Atwood'un *DelliÂddem* üçlemesini ekoeleştirel bakış açısıyla incelemektir.

II. Ekoeleştiri

Ekoeleştiri insanmerkezciliğe karşı olarak canlı-merkezciliği benimseyen ekolojik görüşün yaygınlaşması ve her alana hızla yayılmasıyla kendine edebiyatta yer edinmiştir. Terim ilk olarak William Rueckert tarafından 1978 yılında tanımlanmıştır. "Rueckert ekoeleştiri ile 'ekolojinin ve ekolojik kavramların edebiyat çalışmalarına uygulanması' nı kastetmektedir" (Glottfelty, 1996: xx) "Edebiyatta ekolojik sorunlarla ilgili çalışmalar bu sorunu sadece ekoloji biliminin sorunu olmaktan çıkararak, ona disiplinler arası bir özellik kazandırmaktadır" (Güngör, 2013: 42). Bu bağlamda, küresel çevre sorunları ve insan dışındaki canlı/cansız varlıkların insanla olan ilişkisinin edebiyat aracılığıyla ifade edilmeye başlanmasının ekolojik bilincin oluşturulmasına katkı sağladığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Günümüzde edebiyatın başlıca görevleri arasında doğa ve insan arasındaki ilişkiyi çeşitli yönlerde değerlendirmek için yönlendirici (Love, 1996: 237), biçimlendirici ve birleştirici bir köprü görevi üstlenmesi yer almaktadır. Ayrıca, edebiyatın çıkış noktası insan olduğundan ekoeleştirin edebiyatın varlığına büyük ölçekli katkı sağladığı ifade edilebilmektedir.

İnsan ve doğa ekoeleştirenden önce de edebiyata konu olmuştur. Ancak bu ilişkiyi konu alan eserler edebi bir eleştiri olmaktan ziyade farklı edebi türlerde insan ve doğa ilişkisinin betimlenmesini, incelenmesini içermektedir. Kökleri klasik döneme kadar uzanan pastoral gelenek, 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında etkili olan romantik gelenek ve doğa yazımını içeren eserler insan ve doğa arasındaki ilişkinin bozulmasına, insanın doğaya ait olanları ötekileştirmesine ve onlara yabancılaşmasına dair örnekler sunmaktadır. Bu eserler edebi bir eleştiri olarak ortaya çıkan ekoeleştirin ayak sesleri olarak kabul edilmektedir (Mazel, 2001: 3). Pastoralin kırsal yaşam ve şehir yaşamı arasındaki ikiliğin insan-doğa ilişkilerine yansımaları göstermesi, "ilk-ekolojik (proto-ecological)" (Kroeber, 1994: 19) olarak ifade edilen romantik dönem edebi eserlerinin okuyucunun içinde bulunduğu yabancılaşma ve ötekileştirme ortamındaki karmaşadan sıyrılıp daha geniş bir bakış açısıyla kendinin farkına vararak doğaya karşı geniş bir bakış açısı oluşturmasına katkıda bulunması, ABD'de Henry David Thoreau öncülüğünde gelişmiş olan doğa yazımında yazarın kendi deneyimleriyle birlikte doğayı okuyucuya

aktarması sayesinde okuyucunun sosyal ve çevresel konulara tanıklık etmesi, ekoeleştirisinin ortaya çıkmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Ekoeleştiri edebiyat eserlerinde doğanın incelenmesinden daha geniş bir anlam ifade etmektedir (Estok, 2001: 221; Opperman, 2012: 9). Lawrence Buell tarafından birinci ve ikinci dalga olarak ikiye ayrılan ekoeleştirisinin üçüncü evresi ekoeleştiriye küresel boyuta taşınması ve edebiyat metinlerinde çok yönlü analizlerin yapılmasını sağlamıştır (Opperman, 2012: 26). Böylelikle, birinci dalga daha çok doğa yazımını içeren çalışmalar kapsamında çevre bilinci oluşturmayı hedeflerken, ikinci dalga ekoeleştiri kültürel kavramları kapsama yoluna gitmiştir (Buell, 2005: 21-25). Kuram olarak ekoeleştirisinin Amerikalı edebiyat eleştirmenlerinin oluşturduğu bir akımdan küresel bir akıma doğru gelişmesindeki önemli katkısı 1992’de küresel boyuta taşınmasında Michael P. Branch ve Scott Slovic’in önderliğinde kurulan Association for the Study of Literature and Environment (ASLE) -Edebiyat ve Çevre Araştırmaları Birliği- ve Interdisciplinary Studies in Literature and Environment (ISLE) -Edebiyat ve Çevre’de Disiplinlerarası Çalışmalar- adıyla çıkan dergi sağlamıştır. Bunların yanında European Association for the Study of Literature, Culture and Environment (EASLCE) -Avrupa Edebiyat, Kültür ve Çevre Çalışmaları Derneği’nin kurulmasıyla çıkan Ecozon@ isimli dergi sayesinde yalnızca doğal çevre değil kültürel ve sosyal çevre ile ilgili çalışmalar uluslararası boyut kazanmıştır. Bu bağlamda, ekoeleştiri insanı her yönüyle eleştirerek kişisel, toplumsal ve küresel bağlamda canlı-merkezci bir ekolojik bilincinin oluşturulmasını, dönüşümler sağlanmasını ve kapsamlı bir düşünce oluşturmayı hedeflemekte ve insanın fiziksel, sosyal ve kültürel çevresiyle olan iletişimini ve bu çevrelerin birbirlerine etkilerini incelemektedir. Böylece ekoeleştiri insanın dışında kalan dünya ile insana dair olan dünyayı aynı potada eritmektedir. Özetle, ekoeleştiri insan deneyimlerinin tüm yönleriyle bizzat ‘insan’ kavramının eleştirel bir incelemesi olarak ifade edilmektedir (Adamson ve Slovic, 2009: 7; Garrard, 2016: 17).

Cheryll Glotfelty’e göre ekoeleştirmenler ve teorisyenler edebiyat ve çevre hususunda edebi metinlerde şu sorulara yanıt aramalıdır:

Bu sonede doğa nasıl temsil edilmektedir? Bu romanın olay örgüsündeki fiziksel çevrenin rolü nedir? Bu oyunda ifade edilen değerler ekolojik bilgelikle uyumlu mudur? Toprak hakkındaki metaforlarımız ona davranış şeklimizi nasıl etkilemektedir? Bir tür olarak doğa yazımını nasıl nitelendirebiliriz? Irk, sınıf ve cinsiyete ek olarak uzam yeni bir eleştirel kategori olmalı mıdır? Doğa hakkında erkekler kadınlardan farklı mı yazarlar? Okur-yazarlık hangi yollarla insanın dünya ile olan ilişkisini etkilemektedir? El değmemiş doğa kavramı zamanla nasıl değişmiştir? Çevre krizi hangi yollarla ve hangi etkilerle çağdaş edebiyat ve popüler kültürün izine sızmaktadır? ...Ekoloji bilimi edebi incelemelere nasıl etki edebilir? Bilim edebi çözümlemeye kendisini nasıl açmaktadır? Edebi incelemelerle tarih, felsefe, psikoloji, sanat tarihi ve etik gibi ilgili disiplinlerdeki çevreci söylem arasında nasıl bir çapraz-döllenme mümkündür (Glotfelty, 1996: xix)?

Edebi metinler ele alınırken çevrenin odak noktası olması, çevresel sorunların insanın ve onun kültürle olan geniş kapsamlı olumlu olumsuz ilişkilerine değinilmesi ve çevrenin değışen bir süreç içinde ele alınması gerekliliğine dikkat çekerek bir bakıma ekoeleştirmenlerin yöntemleri belirlenmektedir.

Kapsamı göz önünde bulundurulduğunda ekoeleştiri çeşitli edebi türlerden yararlanırken onlarla iş birliği yapmaktadır. Bu iş birliği kuramın gelişmesine katkı sağlamaktadır. Diğer bir deyişle, farklı edebi türlerdeki edebi metinler ekoeleştirel bağlamda incelenebilmektedir. Michael J. McDowell "Bakhtin'e göre bir romanın güzelliği ve gücü diğer birçok türü içine alma kabiliyetinden gelir... benim ekolojik edebi eleştirim türlerin harmanlanmasının sonuçlarını incelemektedir" (McDowell, 1996: 385) ifadeleriyle farklı türlerin ekoeleştiri içinde yer alabileceğini vurgulamaktadır. Patrick D. Murphy de *Ecocritical Explorations in Literary and Cultural Studies* eserinde bir edebi metnin farklı ekoeleştirel gözlerle okunabildiğini şöyle ifade etmektedir:

Ekoeleştiri katılımcıları arasında ortak bir kaygı hareketi olmasından dolayı tekil bir teori olarak yanlış anlaşılmamalıdır. Bu katılımcılar hangi teorilere ve metinlere yer verileceği ya da dikkat çekileceği konusunda büyük ölçüde ve geniş çapta ayrılırlar. Sonuç olarak, biri bir ekoeleştiri çalışmasını eline alıp onun Romantik şairlere ve Wordsworthsel doğa idealindeki siyaset meselelerine odaklandığını, ya da ekolojik yıkımlar hakkındaki çağdaş romanlara odaklandığını, ya da genellikle kişisel yaban hayatı ve doğal fenomenlere odaklanan kurgu olmayan yaratıcı eserler olarak bilinen 'doğa yazımına' adanmış olduğunu görebilir (Murphy, 2009: 7).

Bu bağlamda, ekoeleştirmenin konusu dâhilinde olan insan ve doğa arasında meydana gelen kopukluk, ötekileştirme, ayrıştırma, yabancılaşma, bunların sebepleri arasında olan sömürgecilik, kapitalizm, teknoloji, siyasal, dinsel ve politik söylemler ve bunları içine alan kültür, sosyal ve doğal yaşam hakkındaki edebi eserler ekoeleştirel bağlamda incelenebilmektedir. Farklı edebi türlerde yazılmış olan eserlerin ekoeleştirel bağlamda incelenmesi hem bu türlere canlı-merkezi bir bakış açısı kazandırmakta hem de ekoeleştirmenin konularının çeşitlendirilip geliştirilmesini sağlamaktadır. Özellikle ekoeleştiri ile teknolojik gelişmelerin insanların yaşamlarının değıştirilip dönüştürülmesindeki etkilerinin yanı sıra doğadaki diğer varlıkların yaşam alanlarının değışmesi ve yok edilmesine olan etkilerine farklı edebi türlerde dikkat çekilmesi okuyucunun farkındalığının oluşturularak bilinçlenmesine ve içinde bulunduğu durumu sorgulamasına katkı sağlamaktadır. Bunun yanında, okuyucu gözle görünen, maddi dünya dışında daha geniş kapsamlı bir bilince erişerek evrenin aslında tam da içinde olduğunu anımsamakta ve evrenle arasında görünenin dışında bir bağ kurmakta, kendi özünü hatırlamakta ve özsel bir bilince erişmektedir. Böylelikle, basitçe sadece çevresine karşı duyarlı olmamakta aynı zamanda kendine ve fark etmediklerine karşı bir bağ oluşturarak kendi zihni, ruhu ve bedeniyle de bütünleşmektedir. Oluşan bu geniş kapsamlı bakış açısı ekoeleştiriye sığ bir çevre bilinci oluşturmaktan öte derin bir

anlayışın fark edilerek yeni bir bilinç açığa çıkarma yönünde kapsamlı bir düşünce oluşturma ve dünyanın kurtuluşu için bir reçete bağlamına taşımaktadır.

III. *DelliÂddem* Üçlemesinde Doğa ve İnsan

Üçleme de doğa ve insan arasında teknolojinin hızla gelişmesiyle oluşan ikilik üzerine kurulu ilişki konu edilmektedir. Bir bakıma insanın aklını kullanarak bilimle ilerlemesi ve bunun sonucu olarak teknolojiyi doğa karşısında bir güç olarak ele alması söz konusudur. Böylelikle, teknoloji ve doğa arasında oluşan ilişkide teknoloji sorunsal olarak görünse de asıl sorun insanın kendisi olarak ifade edilmektedir. Atwood üçlemede doğa ve insan ilişkisine yönelik örneklemeler sunarken insanın çevresiyle olan ilişkisinin başlangıcının kendi kendisiyle olan ilişkisi olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü, insanın teknolojiyi kullanarak kendisini doğanın üstünde bir yere konumlandırması ve doğaya boyun eğdirme çabası söz konusu olmaktadır. Bilim insanlarının yetiştirildiği ve teknolojinin merkezi olarak kabul edilen Watson-Crick Enstitüsü'nün girişinde bulunan keçicek heykeli bunun sembolü niteliğindedir. Keçicek keçi ve örümceğin özelliklerinin karıştırılmasıyla üretilmiş ve kurşungeçirmez giysi üretiminde kullanılmaktadır. Öğrencilerin odalarında bulunan mıknatıslarda “Minik keçicek, kim yarattı seni?” (Atwood, 2005: 225) yazması bilim insanlarının insana efendi, doğaya ise köle rolünü biçtiklerini özetlemektedir. Bunun yanında, insanın teknoloji sayesinde kendisini tanrılaştırması şöyle ifade edilmektedir: “O zamanlar yeni hayvanlar yaratmayı hobi edinmiş bir sürü kişi vardı. Bunun çok zevkli olduğunu, insana kendini Tanrı gibi hissettirdiğini söylerlerdi” (Atwood, 2005: 63).

Üçlemede keçicek dışında laboratuvarlarda üretilen yeni melez hayvanlar da bulunmaktadır. Bu çalışmalarla ilgili örnekler günümüz dünyasının gerçekliğinde ince bir sınırında yer almaktadır. Bu bağlamda, Atwood'un spekülatif kurgunun gerçeklikten uzak olmadığı görüşü doğrulanmaktadır. Okuyucu varoluşunun, doğanın düzeninin, olan ve olabilecek muhtemel çevresel krizin boyutlarının farklı yönlerden ele alınması gerekliliğinin farkına varmaktadır. Veronica Hollinger'e göre “Buradaki melezlik doğal olmayı, suçlu olanı, teknobilimsel aç gözlülük ve aptallığın garip ve korkunç sonuçlarını temsil etmektedir” (Hollinger, 2006: 456). Bu hayvanlar teknoloji yoluyla doğanın dengesinin bozulmasına sebep olurken doğa-insan arasında ikilik oluştuğunu örneklemektedir. Çünkü, sonraları insanlık için de tehdit oluşturmaktadırlar. Böylelikle, okuyucu kurgulanan dünyanın gerçekliğe yakın oluşuna ve oluşabilecek ekolojik yıkımlara tanık olarak içinde bulunduğu sistemi sorgulamaktadır. Örneğin kurt ve köpek melezi olan kurtekler güvenlik sistemleri için üretilmelerine rağmen tufandan sonra insanlar için tehdit oluşturmuşlardır. İnsan ve domuz melezi olan domuzonlar içinde aynı durum söz konusu olmuştur. “Domuzon ismi tıpkı eserde belirtilen örümcek/keçi birleşimi gibi çoktan gerçek yaşamda tasarlanmış olan domuzların ‘çoklu-organ’ araştırması üzerine kurulmuştur” (Aktaran: Glover, 2009: 52). Bu bağlamda, üretilen bu hayvanlar günümüz dünyasına ışık tutarak okuyucunun farkındalığını arttırmaktadır. Atwood üçlemede yakın gelecekte yaşanması muhtemel bir dünya düzeni kurgulamaktadır. Kurgulanan bu dünyada teknolojiyi kendi hedefleri için kullanan insanın yarattığı doğa-insan ikiliği açıkça görünmektedir.

İnsan teknolojiyi kendi hedefleri doğrultusunda kontrolsüzce kullanırken kendine yeni gereksinimler yaratmakta, bunlar karşısında yetersiz kalmakta ve bu gereksinimleri karşılamak için teknolojiyi yüceltip doğaya meydan okuyarak doğa-insan arasında ikilik oluşturmaktadır. Bu duruma örnek olarak “Tavukla kancalı kurt arası bir yaratık” (Atwood, 2005: 219) olarak ifade edilen bir tür şöyle betimlenmektedir:

Baktıkları şey sarımtırak, benekli deriyle kaplı gibi görünen, ampule benzer bir nesneydi. İçinden yirmi kadar kalın et borusu çıkıyordu. Her borunun ucunda bir başka ampül büyümekteydi... Tepesinde bir ağız var. Besinler oradan içeri atılıyor. Gözleri ve gagası yok, çünkü böyle şeylere ihtiyacı yok... Hormon üretimi normalden fazla zaten. Tavuk göğsü iki haftada yetişiyor. Bilinen en başarılı hızlı tavuk yetiştirme çiftliği operasyonundan üç hafta daha hızlıyız. Hayvan hakları savunucuları da ağızlarını açamaz, çünkü bu yaratık acı hissetmiyor (Atwood, 2005: 218-219).

İnsan kendisine oluşturduğu yapay dünya içinde parçası olduğu doğaya yabancılaşırken ondan uzaklaşmakta ve bunun doğurduğu sonuçlarla yüzleşmek durumunda kalmaktadır. Oysa, doğayı yok sayarken aynı zamanda ona bağımlı olması kendi içinde bir paradoks barındırmaktadır. Çünkü denek olarak kullanılan ve üzerinde değişiklikler yapılan canlılar yine doğal olanlardır. Yani insan doğaya hâlâ mecburdur. Ancak bu mecburiyetini görmezden gelerek gücün kendi eline geçmesine çabalamaktadır. İnsanlığın bu çabası merkeze insanı koyarak diğer canlıları marjinalleştirilmesi hatta yok sayması doğaya karşı bir başkaldırı niteliğindedir. Üçlemenin ikinci eseri olan *Tufan Zamani*'nda konu edilen Tanrı'nın Bahçıvanları adlı dini çevreci örgütün doğanın yıkımına sebep olanın insanın kendisi olduğuna dair inançları ilahilerinde şöyle ifade edilmektedir:

*...Görüp görecekerinin en güzeli
Eskiden bu Bahçe'ydi.
İçinde Tanrı'nın sevgili Yaratıkları
Yüzer, uçar, oynardı;
Sonra Yağmacılar geldi,
Yok ettiler her şeyi.
Derken bütün Ağaçlar
Ve besin dolu yemişler
Kumların altında kaldı,
Yaprakları, kökleri, dalları.
Şırl şırl bütün sular*

Döndü çamura, batağa

Parlak tüylü bütün Kuşlar

Neşeyle şakımaz oldular.

Ah Bahçe, vah zavallı Bahçem

Sonsuza dek sürececek bu matem... (Atwood, 2013a:12).

Laboratuvarlarda hayvanların yanında insanlar da üretilmektedir. Flurya'nın Çocukları adı verilen bu insanlar başında Glenn (Flurya)'in olduğu bir grup bilim insanı tarafından Cennet Zarı Projesi kapsamında RejoovenEsense şirketi için insan, hayvan ve bitki genleriyle oynanarak üretilmektedir. Glenn, teknolojinin gelişmesiyle kurulan düzenin insanoğlu tarafından kötüye kullanıldığını düşünen bir bilim insanı olarak ürettiği virüsle tüm insanlığı yok etmek istemiş ve yeni dünyada yaşamda kalabilecekleri üzere bir umut olarak bu insanları üretmiştir. Bu bağlamda, Glenn her ne kadar virüs üreterek doğal dengeyi bozmuş olsa da kendi bakış açısına göre kurulacak olan yeni düzende doğayla uyum içinde olacak insanlar üretme yoluna gitmiştir. Glenn'in bu yaklaşımı bir taraftan insan aklının kısıtlı bakış açısını ortaya koyarken diğer taraftan insanlığın sorunlarına vurgu yapmaktadır. Üçlemede insanlığın sorunlarının vurgulanması doğa-insan ikiliğine yol açanın insanın kendisi olduğunu göstermek içindir. Flurya'nın Çocukları bu sorunlardan bağımsız olarak şöyle betimlenmektedir:

Aralarında hiyerarşi olamazdı, çünkü hiyerarşiye yol açabilecek sinirsel komplekslere sahip değildiler. Avcı ya da toprak düşkünü tarımcılar olmadıklarından, arazi sahipliği kavramları yoktu. İnsanoğlunun başına bela olan krallık mentalitesinden kurtulmuşlardı. Yalnızca yaprak, ot, kök, ve bazı meyveleri yiyorlardı. Böylece asla yiyecek sıkıntısı çekmeyeceklerdi. Cinsellikleri daimi bir ıstırap kaynağı değildi. Düzenli aralıklarla azıyorlardı, tıpkı insanoğlu dışındaki çoğu memeli hayvan gibi. Bu insanların miras alabileceği herhangi birşey bulunmayacağından, şecereleri, evlilikleri ve boşanmaları olmayacaktı. Doğal ortamlarına kusursuzca uyum sağladıklarından asla evlere, aletlere, silahlara ya da giysilere ihtiyaç duymayacaklardı. Krallıklar, ikonlar, tanrılar ya da para gibi semboller üretmeleri gerekmecekti. En güzeli de kendi dışkılarıyla beslenebileceklerdi. Muhteşem bir genetik birleşim sayesinde (Atwood, 2005: 323-324).

Flurya'nın Çocukları bitkilerle beslendikleri için yiyecek bulma zorunlulukları bulunmamakta, böylelikle tarımla ilgilenmeleri gerekmemektedir. Dolayısıyla, aitlik, mülkiyet gibi insani kavramlardan uzak kalarak bu kavramların yarattığı sorunlardan bağımsız kalmaktadırlar. Bunun yanında, mülkiyet kavramının gelişmemesinde onların kapalı alanlarda kalmaktan hoşlanmamasının da etkisi vardır. "Evlerden hoşlanmıyorlar; kapalı bir yere tıklımtansa ıslanmayı tercih ediyorlar" (Atwood, 2013b:54). Böylelikle, sınıf farklılıklarının ve toprak üzerinden ortaya çıkan savaşların önüne geçme hedeflenmektedir. Glenn ürettiği bu insanların vücutlarını kendi bakış açısına göre

kusursuz yaratma yoluna gitmiştir. Onlar “Rengârenkler, siyah, kahverengi, sarı, beyaz tenliler, ama hiçbiri yaşlı değil. Ayrıca hiçbirinin üzerinde giysi yok... Hepsi fazla yakışıklı, fazla mükemmel. YeniSen Kür Merkezleri için hazırlanan reklamlara benziyorlar” (Atwood, 2013a: 483) ifadeleriyle betimlenmektedirler. Atwood YeniSen gibi güzellik merkezlerinin insanların estetik kaygılarını yok etmek adı altında onlara yeni estetik kaygılar yaratarak sisteme katkıda bulduklarını okuyucuya göstererek günümüz dünyasına ışık tutmaktadır. Flurya'nın Çocukları'nın benzer fiziksel özelliklerde üretilmeleri insanın kendi yarattığı estetik kaygıların önüne geçme amaçlıdır. Glenn tamamen doğada yaşayan ve birçok hayvanın özelliği yüklenen bu insanlarla insanoğlunu doğadaki diğer türlerle eşitlemekte ve insan türüne yüklenen üstünlükçü bakış açısını ortadan kaldırmaktadır. Bu bağlamda, akla yüklenen anlam değişecek ve akıl yoluyla gelişecek teknolojik gelişmelerin önüne geçilmiş olacaktır. Dolayısıyla, insan yaşam içinde bir sorunsal olmaktan çıkacak ve doğaya ayak uyduran bir tür olarak yaşamına devam edecektir.

Doğanın mutlak hâkimiyeti ile yaşamın bütün canlılar için devamlılığı vurgulanan üçlemede Flurya'nın Çocukları'nın hayvanlarla olan ilişkileri de dikkat çekmektedir. Hayvanları “Antilop'un Çocukları” (Atwood, 2013b: 69) olarak betimlenmektedirler Antilop laboratuvarında onlara doğayla ilgili öğreticilik yapmış ve tufandan sonra Flurya'nın Çocukları tarafından tanrıça olarak kabul edilmiştir. Zarar verilen bir hayvan gördüklerinde üzüldüğü için ağlamaktadırlar. Toby onlara Zeb'in bir ayıyı öldürerek etini yediğini anlattığında Toby'ye hayvanlara karşı nazik olunması gerektiğini hatırlatmaktadırlar. Kendilerine bir hayvan zarar verdiğinde ise yaralarını iyileştirmeye çalışmakta ve bu saldırıya bir anlam verememektedirler. Bir salkım kedisinin saldırısından sonra ona karşı taş kullandıkları için duydukları üzüntüyü “Bu gece Antilop'tan özür dileyeceğiz...Taş kullandığımız için özür dileyeceğiz. Ayrıca çocuklarına bizi ısırmamalarını söylemesini rica edeceğiz” (Atwood, 2005: 172) ifadeleriyle anlatmaktadırlar. Üçlemenin sonunda Glenn'in insanlığı tamamen ortadan kaldırma çabası sonuçsuz kalsa da o doğayla uyum içinde var olan melez bir türün ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Çünkü tufandan sonra yaşamda kalan insanlar ve Flurya'nın Çocukları'nın birlikte üremeleri söz konusudur. Ortaya çıkan bu melez tür insanlığın sorunlarından uzakta, hayvanlar ve doğaya ait olanlarla uyum içinde olan, birbirlerine ve doğaya saygı duydukları bir yaşamın mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Böylelikle, doğa ve insan ilişkilerinin dengelendiği yeni bir kültür ortaya çıkmaktadır. Bu kültür bozulan doğa-insan ilişkilerinin düzelebileceğine dair bir umut niteliğindedir. Üçlemede Atwood'un ustopya kavramında ifade ettiği gibi ideal olan ve olmayan toplum birlikte verilmekte böylelikle okuyucu ekolojik dengesizliğin sonuçlarına önceden tanıklık ederek hem geçmişe hem geleceğe karşı tutum belirlemektedir.

IV. Sonuç

Sonuç olarak ekoeleştirisinin edebi eserlerde sadece doğaya ait öğelerin nasıl yansıtıldığını incelemek olmadığı, doğa-insan ilişkilerini farklı edebi türler içinde kapsamlı olarak ele aldığı vurgulanmaktadır. Bununla beraber, çevreci bir yazar olan Atwood'un doğada yaşamaya yönelik edindiği tecrübeler yaratıcılığıyla birleşmekte ve

çevresel sorunların çok yönlü olarak okuyucuya sunulmasıyla üçleme okuyucunun ekolojik bilinç oluşturmaya katkı sağlamakta ve okuyucuyu içinde bulunduğu durumla yüzleştiren bir uyarıcı niteliğinde bulunmaktadır. İnsanın teknolojiyi kullanarak kendisini doğaya karşı üstün tutması ve böylelikle doğaya zarar verirken dolaylı olarak kendisine de zarar vermesi söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda, oluşan doğa-insan ikiliğinin sebeplerinin köklü olduğu ve bu süreçten insanın kendisinin sorumlu olduğu sarsıcı örneklerle açıklanmaktadır. Böylelikle, ekoeleştirin kurgu içindeki yeri uygulamalı olarak ortaya konarak okuyucunun hem içinde bulunduğu duruma karşı farkındalığını arttırmak hedeflenmiş hem de bu durumun değişmesi için umudun var olduğu hatırlatılmak istenmiştir.

Kaynaklar

- Adamson, J. & Slovic, S. (2009). "The Shoulders We Stand On: An Introduction to Ethnicity and Ecocriticism" [Üzerinde Durduğumuz Omuzlar: Etnik Yapı ve Ekoeleştiriye Giriş]. *MELUS*, 34(2), 5-24.
- Atwood, M. (2004). "The Handmaid's Tale and Oryx and Crake in Context" [Damızlık Kızın Öyküsü ve Antilop ve Flurya Bağlamında]. *PMLA*, 119(3), 513-517.
- Atwood, M. (2005). *Antilop ve Flurya*. (Çev.: Dost Körpe). İstanbul: Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık. (2003).
- Atwood, M. (2011). *In Other Worlds: SF and the Human Imagination*. New York: Nan A. Talese/Doubleday.
- Atwood, M. (2013a). *Tufan Zamanı*. (Çev.: Dilek Şendil). İstanbul: Doğan Kitap. (2009).
- Atwood, M. (2013b). *MaddAddam*. (DellîAddem. Çev. Dilek Şendil) London: Virago Press.
- Buell, L. (2005). *The Future of Environmental Criticism: Environmental Crisis and Literary Imagination*. U.K: Blackwell Publishing.
- Estok, S. C. (2001). "A Report Card on Ecocriticism" [Ekoeleştiri Üzerine Bir Rapor Kartı]. *AUMLA: The Journal of the Australasian Universities Language and Literature Association*, 96 (1), 220-238.
- Garrard, G. (2016). *Ekoeleştiri, Ekoloji ve Çevre Üzerine Kültürel Tartışmalar*. (Çev.: Ertuğrul. Genç). İstanbul: Kolektif Kitap. (2004).
- Glotfelty, C. (1996). "Introduction Literary Studies in an Age of Environmental Crisis" In C. Glotfelty & H. Fromm (Eds.), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (pp. xv-xxxvii). Athens and London: University of Georgia Press.
- Glover, J. (2009). "Human/Nature: Ecological Philosophy in Margaret Atwood's Oryx and Crake" [İnsan\Doğa: Margaret Atwood'un Antilop ve Flurya'sında Ekolojik Felsefe]. *English Studies in Africa*, 52(2), 50-62.

- Güngör, T. Ö. (2013). *Daniel Defoe'nun Robinson Crusoe, Charles Dickens'in Hard Times (Zor Zamanlar), Graham Swift'in Waterland (Su Diyarı) Adlı Eserlerinin Ekoeleştirel Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hengen, S. (2006). "Margaret Atwood and environmentalism" In C. A. Howells (Ed.), *The Cambridge Companion to Margaret Atwood* (pp. 72-85). New York: Cambridge University Press.
- Hollinger, V. (2006). "Stories about the Future: From Patterns of Expectation to Pattern Recognition" [Gelecek Hakkında Hikayeler: Umut Örneklerinden Örnek Teşhisine]. *Science Fiction Studies*, 33(3), 452-472.
- Kroeber, K. (1994). *Ecological Literary Criticism Romantic Imagining and the Biology of Mind*. New York: Columbia University Press.
- Love, G. A. (1996). "Revaluing Nature, Toward an Ecological Criticism". In H. Fromm & C. Glotfelty (Eds.), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (pp. 225-240). Athens and London: University of Georgia Press.
- Marland, P. (2013). "Ecocriticism" [Ekoeleştiri]. *Literature Compass*, 10(11), 846-868.
- Mazel, D. (2001). "Introduction". In D. Mazel (Ed.), *A Century of Early Ecocriticism* (pp. 1-19). Athens and London: The University of Georgia Press.
- Murphy, P. D. (2009). *Eco critical Explorations in Literary and Cultural Studies, Fences, Boundaries, and Fields*. U.S.A.: Lexington Books.
- Opperman, S. (2012). "Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat Çalışmalarının Dünü ve Bugünü". Serpil Opperman (Ed.), *Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat* (ss. 9-58) içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Phillips, D. (2017). "Collapse, resilience, stability and sustainability in Margaret Atwood's *MaddAddam* trilogy". In A. J. Putra, J. Parham & L. Squire (Eds.), *Literature and Sustainability: Concept, Text and Culture* (pp. 139-158). Manchester: Manchester University Press.
- Plaskow, J. (1976). "On Carol Christ on Margaret Atwood: Some Theological Reflections" [Margaret Atwood üzerine Carol Christ üzerine: Bazı Teolojik Yansımalar]. *Signs*, 2(2), 331-339.
- Sullivan, R. (2013). *Kırmızı Pabuçlar Margaret Atwood'un Yazarlığa İlk Adımları*. (Çev.: Ö. S. Gayretli). İstanbul: Everest Yayınları. (1998).